

M. SAULAITYTĖS „KAI MES NUTYLAM“

(NORS TAI RETAI ESTI...)

Šiame puslapyje prof. A. Maceina kalbėjo apie hipnotinį miegą ir kultūrinę kūrybą kaip priemonę tuo miegu nusikratyti, nes kultūrinė kūryba grąžina žmogų į tikrovę“. Ir dėl to: „šviesia viltimi žiūriu į būrelį — tegu ir nedidžiausią — tų mūsų tautiečių, kurie kaip tik veikia šiose srityse“.

Vieną naują to būrelio narį ir jo įnašą čia tenka minėti. Tai poezijos knygelė, kukliai, skoningai išleista, pavadinta *Kai mes nutylame*, o jos autorė yra Sesuo Marija Jurgita Saulaitytė. Knygelė išleista 1967 metais, „sukaktuvinių metų išvakarėse“, spausta Putname.

Paskaičius teko vėl ir vėl sustoti prie paskutinio eilėraščio „Ieškau“. Jis yra raktas autorės priėjimui prie pasaulio suprasti. Kada jį supranti, vėl skaitai su nauju pasigrožėjimu, kuris jau yra ir sąmoningas, ir juo didesnis...

Ir eidama

dar vieno ieškau:

Kas ateitų

ir tyliai,

saulės nuramintais vakarais,

klausytų,
ką kalba žemė ir dangus,
kai mes nutylam.

Po paskutinės eilutės susimąstai: ar mes kada nutylam? ar leidžiam kalbėti žemei ir dangui? ar mėginam įsiklausyti, ką jie kalba?... Čia yra mūsų laikų žmogaus didybė ir tragiška. Didybė, nes žmogus užvaldė žemę ir dangų, ir jis vientelis kalba, ir kalba, ir kalba per savo išradinguosius civilizacijos pabūklus. Kalba tiek tragiška didmiesčiuose, tiek ir mažamiesčiuose. Tragika tai, kad psichiatrai tikina, jog niekur žmogus nesijautė toks vienišas kaip dabar didmiesčiuose. Slegiančio vienišumo pajautimą mėgina nustelbti savo sukurtos civilizacijos garsais, stiprindamas ir gaivindamas save savo sukurtos civilizacijos svaigalais. Tai dilgina nervus, daro žmogų neurotiką, bet retai kada tokį, kuris išsivaduojęs iš vienišumo ir pasijustų patenkintas. Problema ne nauja ir jau Goethes *Fauste* genialiai vaizduota. Bet mūsų laikai ją labiau suaštrino, sutragino ir įvilko į naujus drastiškesnius pavaldus.

Anas Jurgitos eilėraštis ir kalba apie nutilimą, apie klausymą to, ką kalba žemė ir dangus, ką kalba anie du esminiai paties žmogaus egzistencijos elementai — gamta ir atngamtė. Šios knygelės poezija ir būdinga tuo, kad autorė mėgina įsiklausyti į tų esminių būties elementų kalbą. Sudaro efektą, lyg kalba ji ne iš savęs, bet ką nusiklauso iš Žemės ir Dangaus. Visai poezijai tai duoda ypatingą priėjimą prie gyvenimo ir daiktų — žvelgimą iš labai tolimos perspektyvos, iš kurios tegali būti suvokiama dalyke jo esmė, ne jo atsitiktinybė.

Iš anos tolimos perspektyvos poezijos rinkiny ir žvelgiama į tuos elementus, kurie sudaro šiame konkrečiame laike ir šios konkrečios autorės asmenybės egzistencinį

turinį. Juos išreiškia pačiais skyrelių pavadinimais: Dabar, Ten, Čia, Mes.

Skyrelis „Dabar“ yra žvelgimas į žmogaus etapus, kurie sudaro jo egzistencijos kaleidoskopą. Tuos etapus išreiškia eilėraščių vardai: Gimimas, Laimė, Neviltis, Nerimas, Klajojimas, Nuovargis, Viltis, Skausmas, Malonė, Pergalė, Tikėjimas, Ramybė, Malda, Badas, Prakeiktieji, Ateizmas, Krikščionybė, Neapykanta... Tie vardai rodo, kad tai yra šios dienos žmogaus egzistencijoje rūpimos temos.

Skyrelyje „Ten“ — jau kreipiamas žvilgis į tėvynę. Kuriais atžvilgiais tėvynė įsirižia į egzistenciją čia esančios ir tą tėvynę mažai pažinusios autorės? Atsako vėl vardai: Kamienas, Gintaras, Tauta, Žemė, Tėvynė, Partizanas, Sibiras, Tremtis, Baimė, Laisvė, Grįšiu... Tai visas čia augusio žmogaus santykių su tėvų kraštu kompleksas.

Trečias ir ketvirtas skyreliai, „Čia“ ir „Mes“, nukreipia autorės dėmesį į artimesnį savosios kasdieninės aplinkos pasaulį — nuo ryto iki vakaro ir nakties gyvenimo. Ir šiame jos asmeniniame pasaulyje nesvetimas jai vienišumo jausmas — toks būdingas epochai. Tačiau perspektyviniame žvilgyje į gyvenimą tas vienišumas praeina be žmogų naikinančios audros, elegiškai.

Toks priėjimas prie tikrovės yra originalus ir įdomus.

Toks priėjimas tegali būti išreikštas jį atitinkančia forma. Negalima čia ieškoti spalvų, emocijų. Žvelgimas iš tolo duoda apibendrintas, konvencionalias, šaltai objektyvias formas. Tai gresia, žinoma, racionalistiniu sausumu. Bet gelbsti du dalykai. Vienas stebinantis — taiklus dalyko esmės suvokimas. Kaip taikliai išreikšta „kritika“ ateizmui: arba dabartinei krikščionybei (žr. — pavyzdžius skyrium!). Antras — žodžio taupumas, sakinio kondensuotumas ir — skonis. Kalbamas taupumas eilėraščius padaro daugelį aforizmais.

Bet čia yra pavojus — neišplėtoti kiek reikiant temos. Ir

skaitytojui arčiau prie širdies labiau išplėtoti — toki kaip Neviltis, Nuovargis, Prakeiktieji, Partizanas, o tarp trumpųjų meistriški — Ateizmas, Krikščionybė, Neapykanta, Tremtinys, Laisvė, Tavo ir kt.

Jei reiktų Jurgitą gretinti prie kitų jau poezijos istorijon įėjusių vardų, ar neartėtų ji prie Kiršos monumentalios mistikos, iš kitos pusės prie K. Bradūno žvilgio į Lietuvos priešistorines nuolaužas, palikusias šių dienų žmogaus dvasioje, ir išreikštas kondensuota, akmenskaldžio forma, kuri yra dariusi įtakos naujesniems talentam.

Turi pagrindo K. Bradūnas jaustis atlikęs panašią rolę talentam kreipti į savo kelią — kaip nepriklausomoje Lietuvoje Putinas. O skaitytojas turi pagrindo pasidžiaugti, kad kitame kontinente, naujos kultūros fone išauga poezijos talentai — lietuviški talentai, šios kultūros egzistencines problemas ataudę lietuviškais pergyvenimais.